

Nr 12.

Ankom till Riksdagens kansli den 15 april 1912 kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 9 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd och om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för kyrkostämma att själf besluta om plats och tid för dess hållande.

Närvarande: herrar Bonde, Trygger, Hagström, Clason, Bellinder, Hellberg, Kjellén, Wavrinsky, von Mentzer, grefve Hamilton, Ljunggren*, Jansson i Djursåtra, Ericsson, Edén, Larsson i Västerås, Magnusson, Larsson i Säby, Kropp, Jönsson och Wallin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets handläggning hafva hänvisats två inom Andra kammaren väckta motioner, nr 105 och 113, hvilka afse ändringar i gällande bestämmelser i § 9 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i fråga om kyrkostämmas hållande.

I den ena af dessa motioner, nr 105, hafva herrar *Bärg* i Katrineholm och *Carlsson* i Frosterud hemställt, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetandet och framläggande för Riksdagen af förslag till förändrad lydelse af kungl. förordningen af den 21 mars 1862 om kyrkostämma m. m. i syfte, att kyrkostämma måtte tillerkännas rätt, att själf besluta angående plats och tid för dess hållande.»

I den andra af dessa motioner, nr 113, har herr *Bäckström* hemställt, »det Riksdagen ville besluta, att § 9 i förordningen om kyrkostämma m. m. måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas: — — — val af revisorer.

De ordinarie stämmorna äfvensom de extra stämmor, vid hvilka val till befattningar i kyrka och skola förrättas, utsättas till sön- eller helgdag å tid, då allmän gudstjänst icke pågår; dock äger ordinarie kyrkostämman i december att besluta, huruvida de ordinarie kyrkostämmorna eller vissa af dem samt de extra kyrkostämmor, vid hvilka val till befattningar i kyrka och skola förrättas, skola under det nästföljande året utsättas till annan dag än sön- eller helgdag.

Den, hvilken såsom ledamot — — — af sagda förvaltning.»

Till stöd för sitt förslag hafva herrar *Bärg* i Katrineholm och *Carlsson* i Frosterud anfört följande:

»Då kungl. förordningen af den 21 mars 1862 om kyrkostämma m. m. i sin § 11, som bl. a. handlar om plats för kyrkostämmas hållande, icke tydligt angifver, i hvilkens händer rätten att utse sådan plats ligger, har denna oklarhet helt visst på många platser i landet vållat åtskilliga obehag.

Vid jämförelse med ofvan anförda § och motsvarande bestämmelse i kungl. förordningen om kommunalstämma, i hvilken senare tydligt angifves, att plats för sådan stämmas hållande äger beslutas af stämman själf, kunde ju dragas den slutsatsen, att lagstiftarne i verkligheten ansett att samma rätt också borde tillkomma kyrkostämma. Dessutom bör det väl också förefalla tämligen naturligt, att den institution, som ju äger beslutanderätten angående församlingens många och viktiga angelägenheter, väl äfven borde förfoga öfver tydlig rätt att utvälja lämpligaste platsen för de sammanträden, där dessa beslut skola äga rum. Faktum är dock, att denna rätt är ytterst omtvistad, och i öfrigt har nog den praxis blifvit så godt som lag, att kyrkostämmas ordförande och icke stämman är den som beslutar om plats för stämmas hållande. Stöd för kyrkostämmas ordförandes rätt härutinnan torde äfven söchts i den omständigheten, att af ordalydelsen i samma kungl. förordnings § 12 kan synas framgå, att kyrkostämmas ordförande dock med iakttagande af stadgandet i § 9 äger besluta om tid för stämmas hållande.

Då det emellertid i ett flertal församlingar torde kunna påvisas, att församlingens kyrka eller sockenstuga, de platser där stämmas hållande, som i kungl. förordningen just omnämnas, äro belägna i en relativt glest befolkad trakt och därtill betydligt aflägsna från i församlingen befintliga större samhällen så att stämmas förläggande till här nämnda

ställen endast, lokalt sedt, lämpar sig för ett litet procenttal församlingsbor, under det den stora mängden har långa vägar att färdas till dessa platser, betyder detta stora svårigheter för att icke säga nära nog fullständigt urståndsättande för kanske flertalet röstberättigade att deltaga i de gemensamma angelägenheterna.

De förhållanden, som här åsyftas, torde i de flesta fall råda i församlingar, där betydande industricentra finnas, hvilkas stora arbetspersonal, på grund af såväl sin anställning som icke minst sina ytterst begränsade ekonomiska resurser, i regel ej förmå öfvervinna svårigheterna.

En annan olägenhet fast af mera underordnad betydelse men dock viktig nog att påkalla uppmärksamhet är äfven, hvad som ofvan i förbigående nämnts, att kyrkostämman icke heller äger rätt besluta tid för dess hållande. Fall saknas säkerligen icke, där denna olägenhet visat sig ytterst kännbar, enär föga eller ingen hänsyn tagits till, för församlingens flertal, lämpligaste tiden för stämmas hållande, utan detta afgjorts endast med afseende på hvad som kunnat anses förenligt med ett visst fåtals eller stämmas ordförandes eget intresse.

En mängd belysande fall skulle nog här kunna anföras om hur t. ex. i en del industricentra arbetet afslutas viss tid på dag eller vecka, men stämman regelbundet utlyses till någon timme före denna tid, då det stora flertalet församlingsbor utan olägenhet kunnat deltaga i densamma. Likaså det, att stämman, som med fördel kunnat hållas å sön- eller helgdag efter gudstjänstens slut i stället utlysts till söckendag. Fullt giltiga skäl torde således föreligga, att till stämman förlägga beslutanderätten äfven hvad tiden för dess hållande beträffar.

Att den omständigheten, att kyrkostämman icke ens äger rätt själf utse sin egen ordförande, ingalunda är ägnadt att förtaga ofvan påvisade olägenheter, torde knappast behöfva utsägas.

Hafva de missförhållanden, som sålunda anförts, redan före detta varit påtagliga, äro desamma, i all synnerhet sedan de förändrade rösträttsbestämmelserna trädte i kraft, ytterligare kännbara. Ty intill dess den nu gällande röstskalan infördes, kände sig nog den stora mängden af mindre röstägare så godt som alldeles inflytelselös vid kyrkliga angelägenheter afgörande, hvarför något större intresse för dessa angelägenheter icke heller förefanns. Då däremot nu detta intresse är i starkt uppvaknande och den nuvarande rösträtten, trots dess begränsade utvidgning, dock medför en gysammare fördelning af makten, borde det tillses,

att denna tämligen måttligt medgifna maktförskjutning icke genom vidhållande af öfriga olämpliga bestämmelser blir ytterligare illusorisk.»

Såsom skäl för sin hemställan i motionen nr 113 har herr *Bäckström* anfört följande:

»Den för samhällets utveckling i god riktning intresserade medborgaren ser återkommande då och då, huru en lycklig lösning af viktiga samhällsspörsmål äfventyras i följd af en beklaglig likgiltighet för dessa hos en stor part af dem, som äga laglig rätt och plikt att bestämma. De oftast mycket fåtaligt besökta kyrko- och kommunalstämmorna afge ett allt annat än uppmuntrande vittnesbörd.

Orsakerna till detta betänkliga förhållande kunna ju vara många. Än skyller man på bristande kunskap och inblick i kyrkliga och kommunala frågor, än på det ringa inflytande, det stora flertalet genom låga röst-siffror i själfva verket har på samhällsangelägenheterna. Men erfarenheten visar, att den kommunala lifaktigheten växer visst icke i jämbredd med den ökade upplysningen i samhällsfrågor, och intresset för dessa ökas icke efter röstsiffrans höjning, hvilket nogsamnt framgår af iakttagelser efter 1910 års ingång, då den nu gällande 40-gradiga röstskalan ersatte den 5000-gradiga. Andra orsaker, som verka hämmande och förlamande måste förefinnas, äfven om de nämnda verka i sin mån.

En af de verksammaste inflytelserna, när det gäller att skapa icke blott försoffning och likgiltighet i stället för vakenhet och intresse för samhällseliga spörsmål, utan äfven misstro och klassynpunkter i stället för förståelse och sund samhörighetskänsla vid deras bedömande, är det olyckliga förhållandet, att man på många ställen mot flertalets uttalade önskingar utlyser äfven de viktigaste kyrko- och kommunalstämmor till söcken-dag. För den ojämförligt största delen af de röstberättigade, hvilka icke likt fåtalet i socialt hänseende mera gynnade, som kan bereda sig någon söndagsledighet hvilken veckodag som helst, betyder en stämma på söcken-dag ungefär detsamma som förlust af laga rätt till talan och röstning vid afgörandet af samhällsfrågor. Ty detta flertal innesluter dessa många, som hvarken själfva bestämma öfver sin arbetstid eller ha tillfälle och råd att göra de ofta kännbara uppoffringar, som beivrandet af en stämma på söckendag ej sällan kräfver.

Ehuru detta borde vara allmänt känt och beaktadt, ehuru gällande förordning om kyrkostämma ger ordföranden full rätt att såsom ock på en del håll är vanligt utsätta kyrkostämma till sön- eller helgdag, tyckes

man mer och mer trots allmogens opposition och ofvannämnda betänkliga följder i samhälleligt hänseende vilja förlägga kyrkostämmor till söcken- dagar, äfven i landsförsamlingar med många kvadratmils ytvidd. Och man frågar så litet efter församlingsmedlemmarnas allmänt uttalade vilja därutinnan, att kyrkostämmans ordförande till och med, ehuru deputationer i tid framburit önskningsar, som hysas af flertalet inom församlingen, tvärt emot dessa förlagt kyrkostämma till söckendag.

I sitt utlåtande med anledning af en motion om de ordinarie kommunalstämmornas hållande på sön- eller helgdag vid 1911 års riksdag framhåller konstitutionsutskottet vikten af att vederbörande ordförande såvidt möjligt tillmötesgår allmänt uttalade önskningsar om valet af dag för viktigare stämmor. Och i Riksdagen yttrades, att detta utskottets uttalande borde, bekantgjordt, kunna påverka ordföranden att ställa sig tillmötesgående mot allmänheten. Men erfarenheten visar annat. Såväl samtalsvis som i tidningspressen förekomma talrika exempel, som tala ett annat språk än konstitutionsutskott och riksdag. Ehuru det kännes nästan motbjudande må ett exempel ur högen anföras.

Under sistlidna november månad gick följande, hvarur namn utslutits, genom pressen:

Kyrkostämma som strejkar eller fåren mot sin herde. En enastående strejk — om nu detta uttryck härvidlag är lämpligt — utbröt vid måndagens ordinarie kyrkostämma i — — —. I förbittring öfver att kyrkostämmans ordförande trots enskilda och offentliga uppmaningar icke kunnat förmås att hålla de ordinarie oktoberstämmorna på söndagar, utan ovillkorligen och konsekvent »af samvetsskäl» utlyst dessa stämmor på måndagar, då folk ej haft tid att vara ute och bevaka sin rätt, beslöt kyrkostämman helt enkelt ajournera sig till andra söndagen i november efter gudstjänstens slut, utan att ha tagit ett enda af de på föredragningslistan upptagna ärendena till behandling. Beslutet fattades så godt som enhälligt och föregicks af en tämligen skarp men saklig debatt mellan stämmodeltagarna och ordföranden. — — — borna hoppas nu att trafiken med hvardagsstämmor för all framtid skall vara slut.

När man besinnar hvilka misshälligheter, som nödvändigtvis måste stå i samband med endast här ofvan relaterade fall, och man vet, att dess motstycken ingalunda äro sällsynta, drifves man att för samhällets väl framhålla, att det icke är bra, som det nu är, och att det måste finnas utväg att undanröja misshälligheter af ifrågavarande orsak. Sådan ändring bör ske i gällande förordning om kyrkostämma, att däri stadgas, att

de ordinarie kyrkostämmorna samt extra kyrkostämmor, å hvilka val till befattningar i kyrka och skola förekomma, skola hållas å sön- och helgdag, där icke ordinarie kyrkostämman i december annorlunda beslutar. Därmed vore helt visst mycket vunnet till enskildes och samhällets åtnåd. Där man funnit seden att hålla kyrkostämmor på söckendagar god, kan den fortfarande bibehållas, om församlingen så beslutar, och där man vill, att nämnda stämmor skola utsättas till sön- och helgdagar, kunna då församlingsmedlemmarna själfva besluta härom. Ett stadgande, som innebure detta, vore lika värdefullt för såväl de för ett verkligt kommunalt själfstyre intresserade församlingsmedlemmarna som för den samvetsömme ordföranden-kyrkoherden.

Den invändningen torde här göras, att kyrkoherden eller hans ställföreträdare, som tillika är ordförande i kyrkostämman, af viktiga ämbetsgöromål kunde vara förhindrad att leda stämmans förhandlingar, om den förlades till sön- eller helgdag, samt att många röstberättigade af samvetsbetänkligheter måhända skulle nödgas utebli från sådan stämma. Sådana motskäl måste väga fjäderlätt i jämförelse med församlingsmedlemmarnas allmänna önskningsar i saken, ty ordföranden är alltid i tillfälle att för de få stämmor under året det gäller, i tid planlägga för sitt arbete samt vid förhinder påkalla vice ordföranden, och hvad de samvetsömma beträffar, så kunna de väl på söndag deltaga i en vanlig kyrkostämma lika gärna som t. ex. i ett prästval, ty allmänheten torde under fortgången af ett prästval icke vara mera religiöst stämd än under öfverläggningarna vid en vanlig kyrkostämma.

Sistlidet år visade sig Riksdagens Andra kammare och konstitutionsutskottet i realiteten ganska tillmötesgående mot krafvet, att de ordinarie kommunalstämmorna måtte hållas å sön- eller helgdag, ehuru man mot behöfligheten af en ändring i sådan riktning i förordningen om kommunalstyrelse på landet framhållit det skälet, att frågan om att få kommunalstämmorna utlysta på för hvarje ort lämpligaste tid lättast och utan lagändring kan afgöras genom att anlägga sådan synpunkt som hufvudsak vid val af ordföranden i kommunalstämman. Utan att inlåta sig på, huruvida sådana synpunkter vid nämnda val vore till lycka för det kommunala lifvet, må här framhållas, att, då det gäller möjligheten att utan särskildt stadgande bestämma tiden för vissa kyrkostämmors hållande efter allmänhetens önskningsar, icke ens den utvägen finnes, enär ordföranden i kyrkostämma ju är själfskrifven.»

Utskottets
yttrande.

Utskottet har i ett denna dag afgifvet utlåtande, nr 10, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet anført de skäl, som tala för en förändring af gällande bestämmelser i fråga om utsättande af dag för kommunalstämmas hållande i syfte att främja ett talrikt och flitigt deltagande i kommunalstämmorna. Samma skäl kunna efter utskottets mening anföras till förmån för ändring af kyrkostämmoförordningens stadganden i fråga om utsättande af dag för kyrkostämmas hållande, och utskottet finner därför det syfte, som ligger till grund för motionerna, vara synnerligen behjärtansvärdt.

Såsom framgår af dessa motioner, hafva herrar Bårg i Katrineholm och Carlsson i Frosterud påyrkat skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utarbetande och framläggande af förslag till sådana ändringar i kyrkostämmoförordningen, att kyrkostämman tillerkännes rätt att själf besluta angående såväl plats som tid för dess hållande; herr Bäckström har däremot hemställt, att Riksdagen för sin del måtte antaga vissa ändringar i § 9 af kyrkostämmoförordningen af den innebörd, att såväl ordinarie som de extra kyrkostämmor, vid hvilka val till befattning i kyrka eller skola förrättas, skola hållas å sön- eller helgdag, såvida icke den ordinarie kyrkostämman i december beslutar, att under det nästföljande året förlägga samtliga eller vissa af de ordinarie stämmorna samt de ifrågasvarande extra stämmorna till annan dag än sön- eller helgdag.

Hvad först beträffar det af herr Bäckström framställda yrkandet, att Riksdagen för sin del nu skulle besluta viss ändrad lydelse af § 9 i kyrkostämmoförordningen, är frågan om ändrade bestämmelser beträffande utsättande af dag för kyrkostämmas hållande af den art, att utskottet ansett, att den för ett allsidigt öfvervägande bör hänskjutas till Kungl. Maj:t. Ett särskildt skäl för ett sådant förfarande föreligger också i den omständigheten, att genom väckta motioner yrkats ej mindre motsvarande ändringar i fråga om rätten att utsätta dag för kommunalstämma, än äfven upphörande af pastors själfskrifvenhet som ordförande i dylik stämma, hvilka yrkanden utskottet funnit sig böra i princip tillstyrka; och såsom utskottet erinrat i sitt denna dag afgifna utlåtande nr 10 böra dessa frågor gemensamt tagas i öfvervägande och förslag till ändrad lydelse af resp. stadganden utarbetas i inbördes sammanhang.

Utskottet kan emellertid ej heller förorda en skrifvelse till Kungl. Maj:t i sådant syfte, som herr Bäckström föreslagit. I sitt utlåtande nr 10 har utskottet sökt visa, att en sådan ändring i fråga om utsättande

af dag för kommunalstämmas hållande, att söndagen bestämdes som ordinarie kommunalstämmodag, men undantag härifrån medgäfves om kommunalstämman så beslöte, törhända ej är den lämpligaste lösningen af detta spörsmål, och utskottet anser, att alldeles samma skäl kunna anföras mot herr Bäckströms förslag i fråga om utsättande af dag för kyrkostämmas hållande.

I likhet med hvad utskottet föreslagit rörande utsättande af dag för kommunalstämmas hållande och på liknande grunder, bör efter utskottets uppfattning den blifvande reformen gå i sådan riktning, att kyrkostämman tillerkännes rätt att själf bestämma, att de ordinarie kyrkostämmorna samt för visst fall, där så kan anses erforderligt, de extra kyrkostämmorna skola utsättas till sön- eller helgdag, och att därvid också de små röstägarnes intressen tillgodoses i lika mån som de stora röstägarnes.

Såsom herrar Bärq i Katrineholm och Carlsson i Frosterud påpekat, förefinnes den olikheten mellan gällande bestämmelser i förordningen om kommunalstyrelse på landet och kyrkostämmoförordningen, att kommunalstämman äger rättighet att besluta angående plats för stämmans hållande, men att kyrkostämman ej tydligt är tillagd samma rätt. Då det är af vikt, att kyrkostämman får behörigt inflytande äfven vid val af plats för dess hållande, så att därigenom flertalet röstberättigades intressen tillgodoses, finner utskottet i likhet med motionärerna det vara önskvärdt, att ifrågavarande stadgande i kyrkostämmoförordningen bringas till öfverensstämmelse med motsvarande stadgande i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen ville, i anledning af motionerna i Andra kammaren nr 105 af herrar Bärq i Katrineholm och Carlsson i Frosterud och nr 113 af herr Bäckström, besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd, att ordinare kyrkostämman i december skall äga dels bestämma platsen för kyrkostämmornas hållande nästföljande år, dels ock beträffande tiden bestämma att de ordinarie kyrkostämmorna samt, för visst fall där så kan anses erforderligt, de extra kyrkostäm-

morna skola utsättas till sön- eller helgdag, och att därvid de små röstägarnes intresse tillgodoses i lika mån som de stora röstägarnes.

Stockholm den 12 april 1912.

På utskottets vägnar:

CARL CARLSON BONDE.

Reservationer:

af herrar *Trygger, Clason* och *von Mentzer*;

af herrar *Bellinder, Kjellén* och grefve *Hamilton* som anfört;

»Frågorna om tid och plats för kyrkostämmas hållande ligga i ett annat läge än samma frågor för kommunalstämmas vidkommande, så till vida som pastor å ämbetets vägnar är själfskrifven ordförande i kyrkostämma, och det således måste anses ännu mera skäligt, än när ordförande är vald, att vid stämmans utsättande hänsyn toges till hans personliga förhållanden. Så länge denna pastors själfskrifvenhet som ordförande kvarstår, synes alltså ingen förändring i nuvarande bestämmelser om kyrkostämmas sammanträden böra komma i fråga. I öfverensstämmelse med vår vid föregående betänkande uttryckta uppfattning, att pastor fortfarande bör vara själfskrifven till kyrkostämmans ordförande, hafva vi följaktligen ansett,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda»;

af herrar *Jansson* i Djursätra, *Magnusson* i Tumhult och *Jönsson* i Slätåker, som ansett, att utskottets yrkande bort hafva följande lydelse:

att Riksdagen ville, i anledning af motionerna i Andra kammaren nr 105 af herrar *Bärg* i Katrine-

holm och Carlsson i Frosterud och nr 113 af herr Bäckström för sin del antaga följande ändrade lydelse af § 9 i kungl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd:

§ 9.

Tre ordinarie kyrkostämmor — — — val af revisorer.

Ordinarie kyrkostämman i december äger besluta, huruvida de ordinarie kyrkostämmorna eller vissa af dem under det nästföljande året skola utsättas till sön- eller helgdag.

Den, hvilken — — — af sagda förvaltning.
